

ÚVOD: VÝVOJ OBYVATELSTVA V ROCE 2009

Demografický vývoj v roce 2009 potvrdil současný trend populačního růstu obyvatelstva České republiky. Populace se rozrostla o 39,3 tis. osob, z čehož 10,9 tis. zajistil příznivý vývoj přirozené změny a 28,3 tis. saldo zahraničního stěhování. Dále ale poklesl zájem o uzavření manželství – počet sňatků (47,9 tis.) i úroveň sňatečnosti byly historicky nejnižší. Méně bylo i rozvodů (29,1 tis.) a potratů (40,5 tis.). Naopak vzrostl počet zemřelých (107,4 tis.), naděje dožití pokračovala v růstu pouze pro mužskou část populace, u žen stagnovala. Po sedmi letech nepřetržitého růstu se v roce 2009 již dále nezvýšil počet živě narozených dětí (118,3 tis.). Úroveň plodnosti se meziročně velmi mírně snížila (na 1,49 dítěte na jednu ženu).

Podle výsledků statistické bilance dosáhl k 31. prosinci 2009 počet obyvatel České republiky 10 506 813. Celkový přírůstek za rok 2009 činil 39,3 tis. osob, zatímco v roce 2008 to bylo 86,4 tis. Výrazně nižší než v roce předcházejícím bylo saldo zahraniční migrace (28,3 tis. oproti 71,8 tis.), i když opět tvořilo podstatnou část celkového přírůstu. Přirozeným pohybem se populace zvětšila o 10,9 tis. osob, což byl díky nižšímu počtu živě narozených dětí a vyššímu počtu zemřelých přírůstek o 3,7 tis. nižší než v roce 2008.

Tab. A Pohyb obyvatelstva, 2001-2009

Ukazatel	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Absolutní počty							
Živě narození	90 715	93 685	102 211	105 831	114 632	119 570	118 348
Zemřelí	107 755	111 288	107 938	104 441	104 636	104 948	107 421
z toho do 1 roku věku	360	365	347	352	360	338	341
Sňatky	52 374	48 943	51 829	52 860	57 157	52 457	47 862
Rozvody	31 586	32 824	31 288	31 415	31 129	31 300	29 133
Potraty	45 057	42 304	40 023	39 959	40 917	41 446	40 528
z toho interrupce	32 528	29 298	26 453	25 352	25 414	25 760	24 636
Přistěhovalí	12 918	60 015	60 294	68 183	104 445	77 817	39 973
Vystěhovalí	21 469	34 226	24 065	33 463	20 500	6 027	11 629
Přirozený přírůstek	-17 040	-17 603	-5 727	1 390	9 996	14 622	10 927
Přírůstek stěhováním	-8 551	25 789	36 229	34 720	83 945	71 790	28 344
Celkový přírůstek	-25 591	8 186	30 502	36 110	93 941	86 412	39 271
Střední stav obyvatelstva (v tis.)	10 224,2	10 201,7	10 234,1	10 266,6	10 322,7	10 429,7	10 491,5
Na 1 000 obyvatel							
Živě narození	8,9	9,2	10,0	10,3	11,1	11,5	11,3
Zemřelí	10,5	10,9	10,5	10,2	10,1	10,1	10,2
Sňatky	5,1	4,8	5,1	5,1	5,5	5,0	4,6
Rozvody	3,1	3,2	3,1	3,1	3,0	3,0	2,8
Potraty	4,4	4,1	3,9	3,9	4,0	4,0	3,9
z toho interrupce	3,2	2,9	2,6	2,5	2,5	2,5	2,3
Přistěhovalí	1,3	5,9	5,9	6,6	10,1	7,5	3,8
Vystěhovalí	2,1	3,4	2,4	3,3	2,0	0,6	1,1
Přirozený přírůstek	-1,7	-1,7	-0,6	0,1	1,0	1,4	1,0
Přírůstek stěhováním	-0,8	2,5	3,5	3,4	8,1	6,9	2,7
Celkový přírůstek	-2,5	0,8	3,0	3,5	9,1	8,3	3,7

Zvýšená porodnost posledních osmi let se v roce 2009 projevila vzestupem absolutní i relativní četnosti dětské složky populace. Na konci roku 2009 činil podíl dětí mladších 15 let věku 14,2 procent. Vyšší bylo opět také zastoupení složky seniorské (nad 65 let věku), které poprvé překročilo 15procentní hranici. Index stáří ke konci roku udával přesně 107 osob starších 65 let na 100 osob ve věku 0-14 let, dále se zvýšil i index ekonomického zatížení (na 42). Průměrný věk obyvatele České republiky vzrostl meziročně o jednu desetinu na 40,6 let (39,1 let pro muže a 42,1 let pro ženy).

V roce 2009 bylo uzavřeno 47,9 tis. sňatků, o 4,6 tis. méně v roce 2008. Šlo již o druhý výrazný meziroční pokles v řadě a nově o nejnižší počet sňatků v historii ČR od roku 1918. Pokles intenzity sňatečnosti se týkal zejména svobodných, podle výsledků tabulek sňatečnosti by před dosažením 50 let věku uzavřelo sňatek pouze 56,1 procent mužů a 62,7 procent svobodných žen, a to v průměru ve věku 32,0 resp. 29,2 let. Ve srovnání s rokem 2008 byla nižší i sňatečnost rozvedených.

Rozvodů bylo v roce 2009 zaznamenáno celkem 29,1 tis., o 2,2 tis. méně než v roce 2008. Pokles je odrazem nižších počtů sňatků v předcházejících letech, ale i nižší rozvodovosti. Úhrnná rozvodovost, která se v roce 2008 již velmi blížila hranici 50 procent, dosáhla v roce 2009 hodnoty 46,8 procent, nejnižší za posledních sedm let. Po roční stagnaci se opět zvýšila průměrná délka manželství při rozvodu, a to na 12,5 let. V 57,8 procentech případů šlo o rozvod manželů s nezletilými dětmi. Celkem se rozvod dotkl 25 094 nezletilých dětí.

V průběhu roku 2009 se v České republice živě narodilo 118,3 tis. dětí, o 1,2 tis. méně než v roce 2008. Po sedmi letech nepřetržitého růstu se zvyšování porodnosti zastavilo. Méně dětí se narodilo ženám vdaným, rozvedeným a ovdovělým, přírůstek však zaznamenaly živě narozené děti svobodných matek. Zastoupení dětí narozených mimo manželství se zvýšilo na 38,8 procent, mezi prvorozenými až na 49,5 procent. Meziročně se úhrnná plodnost v roce 2009 snížila jen velmi mírně – o pět tisícín na 1,49 dítěte na jednu ženu. V podstatě tedy stagnovala na úrovni roku 2008, a to u všech pořadí – stejně jako v roce 2008 i v roce 2009 činila úhrnná plodnost prvního pořadí 0,73, druhého pořadí 0,55 a dalších pořadí 0,21 dítěte na jednu ženu. Dále pokračoval trend posunu mateřství do vyššího věku, i když méně výrazně než v letech předchozích. Průměrný věk žen při narození dítěte se zvýšil na 29,4 let, u prvorodíček na 27,4 let.

Tab. B Základní analytické ukazatele demografického vývoje, 2001-2009

Ukazatel	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Tabulková prvosňatečnost - muži (%)	66,0	62,5	62,8	62,9	64,5	59,6	56,1
- ženy (%)	72,5	68,7	69,1	69,7	71,1	66,1	62,7
Průměrný věk při 1. sňatku - muži	29,3	30,3	30,8	31,0	31,2	31,4	32,0
- ženy	26,9	27,7	28,1	28,4	28,6	28,8	29,2
Úhrnná rozvodovost (%)	44,7	48,0	47,3	48,7	48,7	49,6	46,8
Průměrná délka manželství při rozvodu	11,3	11,8	12,2	12,0	12,3	12,3	12,5
Úhrnná plodnost	1,15	1,18	1,28	1,33	1,44	1,50	1,49
Průměrný věk matek	27,5	28,1	28,6	28,9	29,1	29,3	29,4
Průměrný věk matek při 1. porodu	25,3	25,9	26,6	26,9	27,1	27,3	27,4
Podíl živě nar. mimo manželství (%)	23,5	28,5	31,7	33,3	34,5	36,3	38,8
Úhrnná potratovost	0,60	0,56	0,53	0,53	0,54	0,54	0,53
Úhrnná indukovaná potratovost	0,44	0,39	0,35	0,34	0,34	0,34	0,33
Naděje dožití při narození - muži	72,1	72,0	72,9	73,4	73,7	74,0	74,2
- ženy	78,4	78,5	79,1	79,7	79,9	80,1	80,1
Kojenecká úmrtnost (‰)	4,0	3,9	3,4	3,3	3,1	2,8	2,9

Po dvou letech stagnace se úroveň potratovosti opět vyrovnala prozatím minimální hodnotě 0,53 potratu na jednu ženu, zaznamenanou již v letech 2005 a 2006. V absolutních počtech bylo v roce 2009 registrováno 40,5 tis. potratů, o 0,9 tis. méně než o rok dříve. Ubylo přitom zejména umělých přerušování těhotenství (o 1,1 tis. na 24,6 tis.) a snížila se i úhrnná míra indukované potratovosti (díky poklesu potratovosti v mladších věkových skupinách). Při zachování současné situace by na jednu ženu připadlo 0,33 UPT, historicky nejméně. V souvislosti s posunem těhotenství do vyššího věku opět přibývalo samovolných potratů (14,6 tis.), vyšší byla i samovolná potratovost.

Po třech letech, kdy se počet zemřelých pohyboval v rozmezí 104-105 tisíce, vzrostl v roce 2009 meziročně o 2,5 tis. na 107,4 tis. Nerovnoměrně se vyvíjela naděje dožití mezi pohlavími, když na straně žen byl přerušen dlouhodobý trend zvyšování naděje dožití. Střední délka života žen stagnovala na 80,1 let, u mužů se zvýšila o dvě desetiny na 74,2 let. Mezi prvotními příčinami úmrtí dominují nemoci oběhového systému (54,1 tis.), které zapříčiňují polovinu všech úmrtí, z nich zejména ischemické nemoci srdeční (25,8 tis.). Druhou nejčtenější příčinou úmrtí jsou v ČR dlouhodobě novotvary (28,1 tis.), které postihují u mužů nejvíce průdušky a plíce a u žen prsní tkáň. Kojenecká úmrtnost zůstává na nízké úrovni: v roce 2009 zemřelo do jednoho roku věku 341 dětí, tj. 2,9 z 1 000 živě narozených.

Bilance zahraničního stěhování byla v roce 2009 opět kladná, i když zejména vlivem nepříznivých ekonomických podmínek na podstatně nižší úrovni než v roce předcházejícím. Do České republiky přišlo ze zahraničí celkem 40,0 tis. osob (oproti 77,8 tis. v roce 2008), vystěhovalo se 11,6 tis. (oproti 6,0 tis.). Výsledné saldo zahraničního stěhování 28,3 tis. osob je tak více než 2,5krát nižší než o rok dříve, nicméně zapadá do průměru let 2002-2006. V letech 2007 a 2008 byla bilance zahraničního stěhování extrémně vysoká. Podle údajů Ředitelství cizinecké policie v ČR žilo k 31. 12. 2009 celkem 432 503 cizinců, o 5,1 tis. méně než o rok dříve. Nejvíce jich pochází z Ukrajiny (131,9 tis.), Slovenska (73,4 tis.) a Vietnamu (61,1 tis.).